

Ahlak Gelişimi

Prof. Dr. İbrahim YILDIRIM

Ahlaki Gelişim

- Bireyde var olan değerler sisteminin ortaya çıkışında da gelişimsel bir süreç izlenir.
- “İyi ya da kötü”, “doğru ya da yanlış”, “güzel ya da çirkin” şeklindeki değerlendirmeler ahlaki gelişim çerçevesinde ele alınabilir.

Piaget'in Ahlaki Gelişim Kuramı

- **Dışsal kurallara bağlılık dönemi (6 – 12 yaş)**
 - Kurallar değişmezdir kurallara uymayan otomatik olarak cezalandırılmalıdır.
 - Kayıtsız şartsız otoriteye uyma zorunludur
 - Kurallara uymamanın doğal sonucu cezalandırılmaktır.
 - Davranışın gerisindeki nedene bakılmaz
 - Bireylerin mantığında kurallar kesin ve değişmezdir

Piaget'in Ahlaki Gelişim Kuramı

- **Ahlaki Özerklik Dönemi (12 - + yaş)**
 - Bireyin diğer bireylerle etkileşimi, işbirliği kurallar hakkındaki kararlarını etkiler.
 - Kuralların mutlak değişmez olmadığı gerektiğinde değişebileceği öğrenilir.
 - Ceza kurallara göre otomatik olarak uygulanmaz
 - Kuralları ihlal edenlerin niyetleri ve içinde buldukları durum da hesaba katılmalıdır.

Örnek Olay

Avrupa'da bir kadın, hasta ve ölmek üzeredir. Son zamanlarda hayatını kurtarabilecek ilaç, aynı kasabada oturan bir eczacı tarafından bulunmuştur. Eczacı, ilaç için 20,000 avro istemektedir. Bu fiyat, ilacın maliyetinin on katıdır. Hasta kadının kocası borç para alabileceği her kapiya gider. Fakat topladığı para, ilaç fiyatının yarısı kadardır. Eczacıya, ilacı biraz daha ucuza satmasını, veya paranın geri kalan kısmını sonra ödemeyi önerir. Ancak eczacı kabul etmez. Bu durumda koca bir gece çaresizce eczanenin kapısını kırarak ilacı çalar.

SORU: Bu durumda hasta kadının kocası ne yapmalıydı? Neden? Siz olsaydınız nasıl hareket ederdingiz?

(Kolberg, 1963, s.379).

Örnek Olay

Orhan meyvecilikle geçinilen bir kasabada yaşamaktadır. Orhan'ın babası, Orhan'a yaz döneminde meyve bahçelerinde meyve toplayarak çalıştığı ve 500 TL kazandığı zaman onun arkadaşlarıyla yaz tatiline gitmesine izin vereceğini söylemiştir. Orhan bu süre içinde çalışmış, ancak baba daha sonra fikrini değiştirmiş ve Orhan'dan kazandığı parayı kendisine vermesini istemiştir. Orhan da babasına yalan söyleyerek 200 TL kazandığını söylemiş; 300 TL'yi arkadaşlarıyla yaz döneminde harcamak üzere kendisine ayırmıştır. Orhan, yaz tatili öncesinde çalışırken, küçük kardeşi Arda'ya aslında babasına yalan söylediğini ve asıl kazandığı para miktarının 500 TL olduğunu söylemiştir. Bu durumda Arda babasına ağabeyinin aslında 500 TL kazandığını söylemeli midir? Siz olsaydınız nasıl hareket ederdingiz? Neden?

(Senemoğlu, 2004'den uyarlanarak alınmıştır).

KOHLBERG'İN AHLÂK GELİŞİMİ KURAMI

- Kohlberg, ahlâk gelişimini her biri iki evreden oluşan 3 düzey içinde ele almıştır.
- Bu üç düzey çocuk ya da yetişkinin “doğru” ya da “ahlaki davranış” olarak neyi algıladığına ve bunu nasıl belirlediğine göre sıralanmıştır.
- Her dönem kendinden önceki döneme dayanmakta ve temel oluşturmaktadır.

Bunlar;

- 1- Gelenek Öncesi Düzey
- 2- Geleneksel Düzey
- 3- Gelenek Sonrası Düzey

Kohlberg'in Ahlaki Gelişim Kuramı

- I. Gelenek Öncesi Düzey
 - I. Aşama: Ceza ve itaat eğilimi
 - II. Aşama: Araçsal ilişkiler eğilimi
- II. Geleneksel Düzey
 - I. Aşama: Kişilerarası uyum eğilimi
 - II. Aşama: Kanun ve düzen eğilimi
- III. Gelenek Sonrası Düzey
 - I. Sosyal sözleşme eğilimi
 - II. Evrensel ahlak ilkeleri eğilimi

Gelenek Öncesi Düzey

- Kurallar başkaları tarafından düzenlenir
- Etkinliğin fiziksel sonuçlarına göre kötü ya da iyi belirlenir
- Bireyin kendi gereksinimleri ön plandadır.
- “Dışsal kurallara bağlılık” söz konusudur.
- Birey, kültür içinde kabul edilen iyi ve kötü ölçütlerine göre davranır.

Gelenek Öncesi Dönem

1. Ceza ve itaat eğilimi

- Çocuk otoriteye uyar ve cezadan kaçınır
- İyi ya da kötüyü etkinliğin fiziksel sonuçları belirler

2. Araçsal İlişkiler Eğilimi

- Bireylerin kendi ihtiyaç ve isteklerinin karşılanması önemlidir.
- Diğer insanların da ilgi ve isteklerinin farkındadır.
- Ne kadar alırlarsa o kadar verme eğilimi söz konusudur.
- "Sen benim sırtımı kaşı ben de senin sırtını kaşıyım" atasözüne uygun davranılır.

Geleneksel Dzel

- Birey için aile, grup ve ulusun beklentileri her Őeyden nemlidir.
- Bu beklentiler yakın ve açık sonuçları dŐnlmeksizin kabul edilir ve değerlendirilir.
- Sosyal dzeni destekleme ve sadakat önemlidir.
- Bireyin kendi gereksinimleri aile ve grubunkilere göre ikinci planda kalır.
- "Herkes kapsının nn sprse hiç problem olmaz dŐnesi" egemendir.

Geleneksel Düzey

1. Kişilerarası Uyum Eğilimi

- Akran, iş ve hemşehrilik gruplarının baskısı söz konusudur.
- İyi davranış, başkalarına yardım etmek ve başkalarını mutlu etmektir.
- Başkaları tarafından onay görmek, iyi çocuk, iyi insan olmak önemlidir.
- "İyi niyetli" olmak en önemli özeldir.
- Artık yaptıkları sadece ceza almamak için (Aşama 1) ya da kendisi için (Aşama 2) değil; aynı zamanda başkalarını mutlu etmek için de yapmaya çalışır.

2. Kanun ve düzen eğilimi

- Kanunlara ve sosyal düzene uymak önemlidir.
- Doğru davranış, bireyin sosyal düzen ve otoriteye uygun olarak görevini yerine getirmesidir.
- Kanunlar soru sorulmaksızın izlenir.
- Kanunlara uymayanlar asla onaylanmazlar.
- Bir çok yetişkin muhtemelen bu dönemde kalır.

Gelenek Sonrası Düzey

Bireyin, başkaları ve otoriteden bağımsız olarak izlemek istediği ahlak ilkelerini seçtiği ve kendine özgü değer sistemini örgütlediği düzeydir.

Gelenek Sonrası Düzey

1. Sosyal Sözleşme Eğilimi

- Kanunların kullanımı ve bireysel haklar eleştirel bir biçimde incelenir.
- Kanunlar ve toplumsal değerler görelidir.
- Kanunlar demokratik olarak değiştirilebilir.
- Kanunlar, sosyal düzeni korumak, temel yaşama ve özgürlük haklarını güvence altına almak için gereklidir.
- Kanunlar toplumun iyiliği için değiştirilebilir.
- Bu aşamaya yetişkinlerin ancak % 25 – 30 kadarının ulaşabildiği iddia edilir.

2. Evrensel ahlak ilkleri eğilimi

- Birey kendine özgü ahlak ilkelerini örgütler
- Bu ilkeler genellikle eşitlik, adalet, insan hakları ve demokrasi temellidir.
- Bu ilkeleri ihlal eden kanunlara uyulmamalıdır.
- "Adalet yasanın üstündedir."

Kohlberg'e göre birey karşı karşıya kaldığı bir durum hakkında ahlâki yargıda bulunurken, bir ikilem içindedir ve bu ikilemlere vereceği ahlâki tepkiler sonucunda giderek kendi ahlâk anlayışını oluşturmaktadır.

Son Söz?

Arabuluculuk süreci içerisinde bireylerin ahlaki gelişim düzeylerini ve diğer gelişim aşamalarını dikkate alarak çalışmaların yürütülmesi yararlı olacaktır.

Prof. Dr. İbrahim YILDIRIM

Hacettepe Üniversitesi

Psikolojik Danışma ve Rehberlik ABD

Tel. 0.312.297 85 51

E-Posta: iyil@hacettepe.edu.tr